

MOKESČIŲ NAŠTA IR TARPTAUTINĖ MOKESČIŲ KONKURENCIJA

Povilas Gylys

Profesorius habilituotas daktaras

Vilniaus universiteto
Ekonomikos fakulteto
Teorinės ekonomikos katedra
Saulėtekio al. 9, LT-10222 Vilnius
El. paštas: Povilas.Gylys@ef.vu.lt

Straipsnyje nagrinėjami tokie kontroversiški teoriniai viešųjų finansų klausimai – mokesčių krūvis ir tarptautinė mokesčių konkurencija. Jame remiantis holistine paradigma pateikiami argumentai, parodantys, kad, sprendžiant viešųjų šalių finansų problemas, reikėtų atsisakyti požiūrio, jog viešasis sektorius nepriklauso ekonomikai ir todėl jo finansavimas yra „grynoji“ našta ekonomikai. Taip pat iš holistinių pozicijų analizuojamas preferencinių mokesčių sistemų ir mokesčių rojų klausimas.

Pagrindiniai žodžiai: mokesčių našta, tarptautinė mokesčių konkurencija, tarptautinis mokesčių suderinimas

Diskurso viešųjų finansų klausimais mūsų šalyje kokybė dažnai kenčia dėl jo fragmentiškumo, uždarumo ir ideologizavimo. Per daug dažnai vienas ar kitas viešųjų finansų klausimas „ištraukiamas“ iš bendro finansinio ar ekonominio konteksto ir nagrinėjamas izoliuotai. Antra vertus, aiškiai per mažai yra nagrinėjama užsienio partitės šioje srityje, o tai didina „dviračio išradinėjimo“ riziką. Pagaliau dalis autorių, rašančių šiais klausimais, per daug dažnai iš anksto užsiangažuoja gindami vieną ar kitą poziciją, pateikia ir naudoja tik tuos argumentus ir faktus, kurie patvirtina jų išankstinę poziciją. O tokie bandymai, veiksmai yra būdingesni grynosios ideologijos ar apologetikos sritims, todėl mokslo žmonės turėtų jų vengti, nors socialiniuose moksluose, visi tai supranta, tai nelengvai sprendžiamas uždavinys.

Yra dar vienas diskusiją nagrinėjamu klausimu skatinantis veiksnys – tai galios centrų struktūra ir įtakos jiems pobūdis. Interesų grupės, žiniasklaida, politinės partijos sukuria tam tikrą vertybinę, informacinę, politinę plačiąją to žodžio reikšmę terpe, nuo kurios pobūdžio priklauso diskusijos viešųjų finansų klausimais kryptis, turinys, akcentai. Visa tai rodo politekonominių¹ šios diskusijos aspektą, kuris paprastai lieka už tyrinėjimų lauko ribų.

¹ Politekonominiai tyrinėjimai paprastai susiję su trimis klausimų grupėmis: 1) Kokia yra turto prigimtis ir kaip bėgant laikui keičiasi turto struktūra; 2) Kaip turto judėjimą veikia esami galios centrai, galių struktūra; 3) Kaip ekonomikoje yra sprendžiamas socialinio teisingumo klausimas. Šiame darbe akcentuojamos pirmos dvi klausimų grupės.

Viešasis sektorius ir viešieji finansai

Iš pirmo žvilgsnio tų dviejų reiškinių – viešojo sektoriaus ir viešųjų finansų – ryšys yra trivialus. Viešieji finansai rodo, iš kur, iš kokių šaltinių ir kaip yra padengiamos viešojo sektoriaus sąnaudos.

Tačiau giliau nagrinėjant šią sąsają iš karto kyla rimtų metodologinių, paradigminių klausimų. Svarbiausias iš jų – viešasis sektorius priskirtinas ekonomikai ar tai neekonominė sritis. Antruoju atveju viešasis sektorius tampa ekonomikos išlaikytiniu, „grynuoju“ ūkyje sukurtų gėrybių vartotoju. Dabar pastarasis požiūris tęsiant šimtmečių tradicijas yra dominuojantis. Įdomu, kad šiuo klausimu sutaria net tradiciniai priešai – liberalai ir marksistai. Pagal juos, viešajame sektoriuje ekonominės gėrybės, turtas nekuriama, todėl jis neįeina į ekonomikos mokslo dalyką (objektą). Vadovaujantis šia logika reikėtų pripažinti, kad viešasis sektorius yra antstatas, egzistuojantis virš ekonominės bazės, jos sąskaita gyvenantis ekonomikos priedėlis ir pan. Iš šios logikos kyla ir daugelio mūsų profesijos atstovų neigiamas instinktas viešojo sektoriaus atžvilgiu, kai teigiama jį esant našta ūkiui. O jei tai našta, natūralu, kad ją reikėtų lengvinti.

Tokia logika daugmaž atitinka individualistinę ekonominę paradigmą², kurioje vietos viešajam sektoriui nėra, nes pastarajame kuriamos bendros, kolektyviai naudojamos viešosios gėrybės. Kadangi „grynasis“ individualizmas nelinkęs pripažinti kuopinių, bendruomeninių reiškinių, kaip antai: tauta, valstybė ir kt., jo atstovams sunku pripažinti ir bendrai vartojamų gėrybių egzistavimą, nes tai dvelkia bendruome-

² Nuolat konkuruoja dvi mokslinio pažinimo paradigmos, filosofijos, aksiomatikos – individualizmas ir holizmas. Pagal pirmąją akcentuojamas individo vaidmuo ir nepripažįstamos bendruomenės, grupės kaip santykiškai savarankiški visuomeniniai subjektai, o antroji bendruomenės, grupės teigia esant realiais ir svarbiais socialiniais aktoariais. Plačiau apie tai žr. (Gylis, 2004).

niškumu, kolektyvizmu. O kolektyvizmo, pagal juos, arba visai nėra, arba jis egzistuoja tik prievartinėmis formomis. Kaip prievartinio kolektyvizmo pavyzdys paprastai pateikiama tarybinė sistema.

Toks požiūris į viešąjį sektorių ir įvairias jo atmainas dabar yra labai įtakingas mūsų šalies gnoseologinėje ir politinėje erdvėje. Pripažįstant, kad tokią įtaką galima matyti ir daugelyje kitų šalių, vis dėlto reikia pripažinti ir lietuvišką specifiką – retoje kitoje, ypač išvystytoje, šalyje yra toks stiprus neigiamas sentimentas viešajam sektoriui kaip yra pas mus. Taip pat būtų sunku surasti brandžią šalį, kurioje tiek viešajame, tiek moksliniame diskurse būtų beveik nevartojama viešosios gėrybės sąvoka. Paradokso esmė ta, kad pasauliniame ekonomikos moksle tai yra vadovėlinė sąvoka, tačiau „vidutinis“ lietuvis jos nėra girdėjęs. Beveik nevartojamas jis ir lietuviškajame moksliniame diskurse.

Jei mūsų krašte būtų labiau girdimas holistinio požiūrio į ekonomiką atstovų balsas, padėtis mūsų informacinėje erdvėje būtų pliuralistiškesnė, labiau gnoseologiškai suderinta, nereikėtų „atradinėti“ viešųjų gėrybių sąvokos. Deja, politekonominiu aspektu nagrinėjant esamą padėtį reikia pripažinti, kad dabartinis galios centrų įtakos santykis nėra palankus šią holistiniu požiūriu svarbią visuomeninio turto dalį įtraukti tiek į mokslinį, tiek į viešąjį apskritai diskursą.

Viešosios gėrybės terminą išpopuliarino amerikietis ekonomistas P. Samuelsonas, nors pats reiškinys buvo aptariamasis gerokai anksčiau, pavyzdžiui, A. Smito. Viešoji gėrybė („grynu“ pavidalu ji ne taip dažnai egzistuoja) – tai produktas, kurį gali vartoti grupė žmonių iš karto ar tam tikra seka ir kurios naudingumas dėl to nesumažėja, jų vartojimas nėra konkurencinis.

Vadovėliniai viešųjų gėrybių pavyzdžiai yra nacionalinis saugumas ir švyturys. Tačiau vis dažniau kaip viešosios gėrybės yra minimos teisinė siste-

ma, visuomenės sanglaudą užtikrinantis socialinis kapitalas, valdžios institucijos, žinios ir kt.

Viešųjų gėrybių nereikėtų painioti su laisvosiomis gėrybėmis. Jas reikėtų priskirti prie ekonominių gėrybių, nes joms, kaip ir privačioms gėrybėms, sukurti yra naudojami riboti ištekliai. O naudojant ribotus išteklius tenka spręsti ekonomizacijos uždavinį, kurio esmė yra surasti optimalų panaudojamų išteklių sąnaudų ir gaunamo naudingumo apimties santykį.

Iš to, kas pasakyta, išeitų, kad viešųjų gėrybių kūrimas, judėjimas ir vartojimas priklauso ekonomikos mokslo dalykui (objektui), nes susijęs su išteklių ribotumo problema ir atitinkamai su ekonomizacijos uždaviniais, procedūromis. Lietuviškame diskurse tokie reiškiniai, pavyzdžiui, teisė, politika ir kt. nevarojant termino viešosios gėrybės, implicitiškai laikomi laisvosiomis gėrybėmis.

Tai rodo, kad viešojo sektoriaus suvokimas (pas mus) dar nėra išsivadavęs iš sveikos nuovokos, buitinės sąmonės ir išankstinių nuostatų nelaisvės. Tik tuo būtu galima paaiškinti tokio šūkiu – „arba nemokamas, arba gydymas“ egzistavimą mūsų informacinėje erdvėje [Steponavičienė, 2003]. Į tą šūkį, kurio potekstė yra platesnė – „Privatus ar valstybinis, viešasis gydymas“ – būtų galima atsakyti: abiem atvejais, ir kai gydymas yra privacioje, ir valstybinėje klinikoje, gydymas yra mokamas. Skiriasi tik to mokamumo principai. Vienu atveju mokama tiesiogiai paslaugos teikėjui, antru – per biudžetą mokant mokesčius.

Mes, piliečiai, taip mokame ne tik už gydymą viešose gydymo įstaigose. Mums, kaip mokesčių mokėtojams, tenka padengti ir politinių, viešojo administravimo institucijų, teismų, policijos ir kt. veiklos sąnaudas. Mūsų pinigai skiriami keliams tiesti, gamtos apsaugai, švietimui, mokslui, kultūrai, kariuomenei ir kt. Tačiau iš tiesų nėra ne tik nemokamų pietų, kaip teisingai

sako individualistinės krypties ekonomikos šalininkai, bet ir nemokamo teisėtumo ar nacionalinio saugumo. Tačiau skiriasi būdai, kaip tie dalykai bus apmokami.

Kad ir kaip būtų, bent dalis minėtų gėrybių bus apmokama iš valstybės mokesčių, kuriuos istoriškai galima kildinti iš pirmųjų bendrų, ar kitaip – viešųjų, projektų atsiradimo. Gyvenviečių gynybiniai įtvirtinimai, irigacinės sistemos, keliai, valdžios institucijos gali būti pateikti kaip viešieji projektai, viešosios gėrybės – jie tarnavo bendruomenėms, valstybėms ir buvo bendro kolektyvinio naudojimo objektai. Bendruomenės nariai turėjo geranoriškai ar naudojant prievartą prisidėti prie šių projektų įgyvendinimo savo darbu, darbo įrankiais ir medžiagomis, taip pat pinigais. Tie natūriniai, darbo ar piniginiai įnašai ir buvo dabartinės mokesčių sistemos pradžia.

Bėgant laikui tokių viešųjų projektų įvairovė ir kiekis didėjo. Ypač šis procesas paspartėjo XIX amžiuje. Atitinkamai didėjo išteklių, kurie buvo reikalingi tiems viešiesiems projektams vykdyti ir viešajam sektoriui apskritai išlaikyti, poreikis. Tą tendenciją pirmasis pastebėjo vokiečių mokslininkas Adolfas Vagneris, todėl dabar ji vadinama A. Vagnerio dėsnium. Šis dėsnis sako, kad, vykstant ekonominei plėtrai ir didėjant bendrųjų projektų įvairovei bei kiekiui, per valstybės biudžetą perskirstoma nacionalinio produkto dalis turi tendenciją didėti. Nuo A. Vagnerio laikų iki XX a. pabaigos ši tendencija išsilaikė – per biudžetą perskirstoma nacionalinio produkto dalis išvystytose šalyse padidėjo keletą kartų – nuo maždaug 8–10 proc. iki vidutiniškai 40 procentų.

Lietuviškame metodologiniu individualizmu persunktame diskurse pirmiau minėti istoriniai ir konceptualiniai argumentai bei faktai galbūt dėl savo holistiškumo yra beveik nenaudojami, nors, mūsų manymu, siekiant objektyvių tyrimo rezultatų į juos reikėtų atsižvelgti, kritiškai iš-

analizuoti, užuot nuo jų atsiribojus. Nuo to, ar tie argumentai būtų priimti ar atmesti, priklausytų daugelio fundamentaliai svarbių viešųjų finansų klausimų sprendimas. Vienas iš tokių klausimų yra mokesčių našta.

Mokesčių našta

Mūsų manymu, grynai ideologine ar politine kova tektų vadinti „nuoga“ agitavimą mažinti ar didinti valstybės mokestines pajamas. Klausimas turi būti sprendžiamas nagrinėjant kiek galima daugiau mokesčių „naštą“ nulemiančių veiksnių.

Lietuvoje jau įsigalėjusi tradicija traktuoti mokesčius kaip verslo, rinkos plėtros kliuvinį. Pagal šią tradiciją mokesčiai iškreipia konkurenciją, „nusiurbia“ finansinius išteklius iš privataus sektoriaus „neproduktyvaus“ viešojo sektoriaus naudai, sumažina šalies patrauklumą užsienio kapitalui, mažina tarptautinį jos konkurencingumą.

Tuos argumentus būtų galima pripažinti, jei gu būtų laikomasi prielaidų, jog rinka ir ekonomika yra tapachios sąvokos ir rinka yra galima „grynu“ pavidalu, t. y. kaip tobulos konkurencijos rinka, jog viešasis sektorius nėra ekonomikos dalis.

Tačiau laikantis kitos – holistinės aksiomatikos, t. y. ekonomiką suvokiant kaip privataus (rinkos) ir viešojo sektoriaus vienybę, kaip „mišrią“ ekonomiką, taip pat pripažįstant, jog rinka idealiu pavidalu egzistuoja retai, greičiau išimtiniais atvejais, minėti individualistiniai argumentai netenka nemažos dalies savo įrodomosios galios.

Taip, mokesčiai atima dalį lėšų iš verslo ir namų ūkių. Tai mažina privataus investavimo galimybes ir namų ūkių prekių paklausą. Didinant mokesčius, tos galybės ir paklausa *ceteris paribus* mažėja. Vargu ar galima nuneigti ir tai, kad mokesčiai iškraipo įsivaizduojamą idealios rinkos modelį, nes mokesčius tvarko „ma-

toma“ valstybės ranka, o rinka veikia „nematomos rinkos“, savireguliacijos principu.

Antra vertus, visa tai pripažįstant holistas – jis neturėtų būti pasidavęs kraštutinėms, ekstremistinėms kolektyvizmo nuostatoms – galėtų pasakyti, kad efektyvi rinka būtų negalima be efektyviai veikiančio viešojo sektoriaus, kuris, aišku ne už dyką, sukuria privačiai ūkio sanklodai materialią, institucinę, teisinę, socialinę, žinių ir kitas infrastruktūras, kurių rinka pati viena sukurti nėra pajėgi. Be to, viešasis sektorius prisideda prie visuminės paklausos formavimo. Remiantis tokiu supratimu reikėtų pripažinti, kad tiek verslas, tiek namų ūkiai turi „sumokėti“ už tai, ką gauna iš viešojo sektoriaus, nes, kaip žinoma, nieko nemokamo, išskyrus laisvasias gėrybes (orą, saulės šviesą), visuomeniniame gyvenime nėra.

Viešajame, ir privačiame, sektoriuje gėrybių sukūrimo sąnaudos turi būti padengtos. Dalis tų sąnaudų padengiama juridiniams ir fiziniams asmenims teikiant mokamas paslaugas. Kita, didžioji dalis, dengiama iš valstybės mokestinių pajamų. Norint daugiau ir geresnės kokybės viešojo sektoriaus teikiamų gėrybių, tenka mokėti daugiau, t. y. prisiimti didesnę mokesčių naštą. Jei visuomenė su visomis jos interesų grupėmis nori daugiau ir geresnių kelių, labiau išsismokslinusios darbo jėgos, vis naujas funkcijas atliekančių valstybės institucijų, ji, įvykus demokratiškai diskusijai, gali nuspręsti, kokio dydžio mokesčių naštą prisiimti. Ji, be abejo, turi nuolat rūpintis ir veiksmingu surinktų lėšų valdymu (Gylis, 2003).

Tačiau svarstytinas ir kitas variantas, kurį siūlo individualistinės krypties atstovai – privatizuojant sveikatos apsaugą, švietimo, aukštojo mokslo ir kt. sistemas mokesčių krūvį visuomenei būtų galima sumažinti. Žinomas Vakarų ekonomistas P. Krugmanas mano, kad individualistinės krypties politikai ir mokslininkai sąmoningai naudoja prieš viešąjį sektorių nukreiptą

strategiją, kurią jis vadina *a bait-and-switch strategy*. Visų pirma visuomenei primygtinai teigiama, kad reikia mažinti mokesčius, tai padarius atsiranda arba padidėja biudžeto deficitai, o tai yra pretekstas privatizuoti ištisą viešojo sektoriaus šaką teigiant, jog valstybė yra nepajėgi jų išlaikyti, „išmaitinti“. Taip tai, kas buvo tiesioginėje viešojo intereso sferoje, pereina į privačias rankas. Toli gražu ne visada tai pasiteisina (Krugman, 2005). Tačiau tokiu atveju tektų atsakyti į keletą klausimų. Vienas iš jų ir, ko gero, pagrindinis – ar privatizavus ištisą viešojo sektoriaus šaką nenukentės individų, namų ūkių, verslo ir visuomenės apskritai interesai? Reikėtų, pavyzdžiui, plačiai ir visapusiškai aptarti privačiu draudimu pagrįstos JAV sveikatos apsaugos sistemos pranašumus ir trūkumus. Šiame straipsnyje, suprantama, nėra galimybių visapusiškai išnagrinėti iškeltą klausimą. Pateiksime tik keletą faktų. JAV sveikatos apsaugai skiriama bene didžiausia pasaulyje – 13 proc. BVP dalis. Nepaisant to, maždaug 20 proc. jos gyventojų lieka sveikatos apsaugos sistemos užribyje (Benatar, 2003). Be to, dalis ekspertų ir žurnalistų pripažįsta, kad šioje šalyje kasmet padaroma apie pora milijonų nebūtinų (pvz., sveiko apendikso pašalinimo) operacijų. Verta turėti omenyje, kad privati medicina yra pagrįsta netiesiogine motyvacija – tiesiogiai ji suinteresuota pajamomis, o ne paciento sveikata.

Kitų šalių patirtį reikėtų atidžiai tyrinėti siekiant gauti atsakymą ir į kitus klausimus, susijusius su kitų viešojo sektoriaus šakų – švietimo, socialinės apsaugos – privatizavimu. Atsižvelgiant į atsakymus būtų galima spręsti, ar sumažinti mokesčių krūvį.

Kad ir ką nuspręstų visuomenė ir jai atstovaujančios politinės institucijos dėl viešojo sektoriaus privatizavimo laipsnio ir masto, visiškai privatizuoti viešąjį sektorių neįmanoma, nes dalis visuomenės poreikių, pavyzdžiui, nacionali-

nio saugumo, yra grupiniai, kuopiniai, bendri savo prigimtimi.

Bent dalis švietimo, socialinės apsaugos sistemų, keliai, valdžios ir teisės institucijos, nacionalinis saugumas, ekologija ir kt. liks viešojo intereso sritis. Vienais atvejais dėl to, kad privačiam interesui tai nėra patrauklios sritys, kitais todėl, kad tai yra prigimtine, natūrali viešojo intereso erdvė (*domain*), kurioje per didelė privataus intereso įtaka skatintų didesnę socialinę entropiją, dezorganizaciją. O tokiu atveju galiausiai nukentėtų ne tik pats viešasis sektorius, bet ir verslas bei namų ūkiai. Vadinasi, kiltų pavojus, kad bendras, visuminis šalies ūkio efektyvumas kristų.

Beje, Lietuvai sprendžiant viešojo sektoriaus finansavimo klausimus derėtų nuolat turėti omenyje ir Europos Sąjungos kontekstą. Mums tapus ES nare, reikėtų vengti žingsnių, kurie disonuočiau su ES šalių patyrimu, pasiteisinusia praktika, kurie trukdytų europinei koordinacijai ir pan. Be to, Lietuva, pasirašydama Europos socialinę chartiją ir kitus dokumentus, prisiėmė tam tikrus įsipareigojimus socialinėje srityje ir duotų pažadų reikės laikytis.

Mokesčių krūviui turi įtakos ir tai, kad mūsų valstybė prisiėmė tam tikrus įsipareigojimus savo gyventojams, susijusius su nuvertėjusių indėlių kompensavimu, netekto nekilnojamojo turto ir žemės vertės kompensavimu. Be to, iš savo biudžeto valstybė kompensuoja ir kompensuos didėjančią lėšų sumą „Sodrai“, pastarąją iš dalies privatizavus.

Tarptautinė mokesčių konkurencija ir viešieji finansai

Mokesčių naštos mažinimo šalininkai vadovaujasi ne tik tam tikrais ideologiniais ar paradigmminio, conceptualaus pobūdžio argumentais. Jie reaguoja ir į tam tikras tarptautines ir netgi globalias realijas. Viena iš jų yra pastaraisiais de-

šimtmečiais vis labiau pasireiškianti mokesčių konkurencija tarp šalių. Jei anksčiau patrauklią užsienio kapitalui mokesčių erdvę kurdavo tik vadinamieji mokesčių rojai, tai dabar tokios praktikos ėmėsi ir kai kurios Europos šalys. Lietuva išitraukė į šį tarptautinį lošimą pelno mokesčių ir mokesčių nuo dividendų sumažindama iki 15 procentų. Tuo pačiu mokesstinės konkurencijos motyvu remtasi ir nusprendžiant gyventojų pajamų mokesčių laipsniškai sumažinti nuo 33 proc. iki 24 proc., dabar jis, kaip žinoma, sumažintas iki 27 procentų.

Panašiai elgiasi arba svarsto tokių žingsnių, pokyčių galimybę ir kitos šalys. Pavyzdžiui, Airija pelno mokesčių yra sumažinusi iki 12,5 proc., Slovakija įvedė mažesnę nei buvo – 19 proc. visuotinę, proporcinę gyventojų pajamų mokesčių. Estija visai atsisakė pelno mokesčio investuojamam pelnui.

Šiuos atvejus nagrinėjant *ceteris paribus* principu, minėtos šalys gali ir įgyti tam tikrų pranašumų prisiviliodamos užsienio kapitalą. Jei tam tikra šalis yra tokia pat patraukli visais kitais požiūriais kaip ir jos konkurentės, tai tikėtina, kad užsienio investicijos pasuks į šią šalį, tuo atveju jei ji, pavyzdžiui, mažins pelno ar gyventojų pajamų mokesčių. Tačiau, kaip visiems žinoma, užsienio investuotojai atsižvelgia į visą kompleksą sąlygų, kurios yra būdingos šaliai, pretenduojančiai į investicijas iš svetur. Ir, kaip daug kas pabrėžia, mokesčių dydis nebūtinai yra lemiamas veiksnys. Mes nemanome, kad „keltų tigras“ Airija gerų ekonominių rezultatų pasiekė vien tik mažindama pelno mokesčių. Beje, gyventojų pajamų mokesčio atžvilgiu Airija buvo daug atsargesnė negu kai kurios Vidurio Europos šalys, tarp kurių paminėtina ir Lietuva.

Vis dėlto dauguma Vakarų Europos šalių kol kas nėra linkusios aktyviai išitraukti į mokesčių konkurenciją, nors ir ten ji juntama. Tiesa, visos jos skiria daug jėgų ir dėmesio valstybės išlaidoms racionalizuoti. Kodėl Prancūzija, Vokietija, Jung-

tinė Karalystė ir kitos šalys iki šiol nebuvo linkusios išitraukti į mokesčių konkurenciją?

Tam yra keletas paaiškinimų. Pirmiausia mokesčių mažinimas šalyse, kur gerai veikia mokesčių politikos ir administravimo „mašina“, efektyviai „iššėšėlinanti“ neformalią ūkinę veiklą, gali paskatinti biudžeto pajamų sumažėjimą. Nors mūsų mokesčių krūvio mažinimo propagotojai mano, kad mokesčių sumažinimas visada padidina biudžeto įplaukas (mažiau mokesčių – daugiau pajamų), tiek teorija, tiek praktika sako ką kita – mažinant mokesčius gali būti taip, kad mokesstinės pajamos ims mažėti. Tai priklauso nuo to, kuris Lafero kreivės taškas yra atskaitos taškas. Nors teoriniu požiūriu Lafero grafikas yra paprastas ir logiškas, realioje mokesčių politikoje jį taikyti yra labai sunku. Taip sunku, jog tai nepavyko net pačiam šio grafiko autoriui prezidento Reigano ekonominiam patarėjui Artūriui Laferui – jo pasiūlymu sumažinus mokesčius, biudžeto pajamos nepadidėjo, o net sumažėjo, dėl to biudžeto deficitas padidėjo.

Biudžetinių pajamų sumažėjimas keltų ir kitą pavojų – viešojo sektoriaus finansavimo sumažinimas žemiau optimalios ribos gali sumažinti viešojo sektoriaus teikiamų gėrybių kiekį ir kokybę. Beje, Vakarų Europoje nėra svarstomi tokie drastiško viešojo sektoriaus privatizavimo planai, kokie yra siūlomi pas mus. Kaip ir nėra tokios latentinės ligoninių, mokyklų ir kt. privatizacijos, kokia vyksta pas mus.

Tų šalių visuomenėse yra aukštesnė mokesčių mokėjimo kultūra, pagrįsta aiškesniu viešųjų poreikių, viešojo intereso reikšmės suvokimu, todėl ten nesijaučia tokio stipraus kaip pas mus privačių interesų, visų pirma verslo grupių spaudimo mažinti mokesčius. Tai sakant tenka pripažinti, kad Vakaruose vis dėlto jaučiama tam tikra mokesčių moralės erozija.

Tiesa, tose šalyse yra geriau priimamas vertikalus teisingumo principas mokesčių politi-

koje: labiau pasiturintys turi daugiau prisidėti prie viešojo sektoriaus išlaikymo, nes, pirma, jų galimybės tai daryti yra geresnės ir, antra, paprastai jie naudojami platesne viešųjų paslaugų gama ir tai daro dažniau. Kitaip sakant, ten nėra tokio pasipriešinimo progresiniams mokesčiams kaip pas mus (žr. Vainienė, 2002).

Pirmiau išdėstyta ir paaiškina, kodėl dauguma Vakarų šalių kol kas nėra tiek kaip Lietuva įsitraukusios į mokesčių konkurenciją, nes matoje glūdinčius pavojus – viešojo sektoriaus degradavimą ir didėjantį biudžeto deficitą.

Maža to, kai kurios Vakarų šalys nepalankiai reaguoja į tai, kad rinkos konkurenciją keičia savo prigimtimi nerinkinė mokesčių konkurencija. Štai ne taip seniai Prancūzija pareiškė, kad jei kai kurios „naujosios“ Europos šalys ir toliau mokesčių mažinimą naudos kaip užsienio investicijų pritraukimo priemonę, Prancūzija kels paramos toms šalims iš ES fondų sumažinimo klausimą. To išpėjimo logika tokia: jeigu jūs mažindami savo mokesčių krūvį ar pakankamai jo nedidindami deramai iš biudžeto neremiate jums svarbių viešųjų projektų, kodėl tai turėtų daryti Vakarų šalių mokesčių mokėtojai. O toks suvokimas – kol kas jis dar nėra giliai išsaknijęs paprasto vakariečio sąmonėje – gali griauti bendrą europinį solidarumą ir galimi visi iš to išplaukiantys neigiami padariniai.

Visa tai reikia turėti omenyje bandant toliau keisti mūsų šalies mokesčių krūvį ir struktūrą. Tačiau tuo svarstytinų problemų ratas nesibaigia, nes, pavyzdžiui, siūlymai mažinti gyventojų pajamų mokesčių toliau keičia tiesioginių ir netiesioginių mokesčių santykį ir kartu didina mokesčių sistemos regresyvumą. Tačiau tai jau kito straipsnio tema.

Internacionalizacija ir mokesčių konkurencija

Per visą ligšiolę žmonijos istoriją valstybės biudžeto politika buvo grynai šalių vidaus reikalas.

Suverenių šalių valdžia savarankiškai nustatydavo mokesčių struktūrą, dydį, taip pat savarankiškai skirstydavo gautas mokesčines pajamas. Pastaraisiais dešimtmečiais padėtis gerokai pasikeitė. Vykstant ekonominių ryšių internacionalizacijai, „tarptautėjimui“, vienu šalių vykdoma biudžeto politika turi įtakos kitų, kartais net tolimų, šalių ekonominei padėčiai. Taigi šalių viešieji finansai šiais laikais funkcionuoja anksčiau nepatirtų tarptautinių iššūkių akivaizdoje.

Vienas iš jų – preferencinių mokesčių režimų apskritai ir mokesčių rojų egzistavimas. Kol šalių ekonomikos buvo daugiausia uždarnos, tai didesnių problemų nekėlė. Tačiau nykstant prekybos, kapitalo judėjimo tarp šalių kliūtims, tai tapo nuolatiniu galvos skausmu daugeliui pasaulio vyriausybių. Įprasta manyti, kad ši problema ėmė sparčiai aštrėti nuo praėjusio šimtmečio devintojo dešimtmečio pradžios, kai pasaulio ekonomika, išskyrus tarybinę stovyklą, pajudėjo liberalesnės globalios tvarkos link. Tas poslinkis dažnai siejamas su Ronaldo Reigano ir Margaretos Thatcher vardais.

Tuo metu ir paskui akademiniuose ir politiniuose sluoksniuose kilo susirūpinimas, kad mokesčių mažinimas siekiant pagyvinti ekonominį gyvenimą ir pritraukti užsienio kapitalą gali sumažinti bendrą mokesčių pajamų apimtį, perkelti mobilių, tokių kaip kapitalas, mokesčių našta nemobiliams, nejudriems, tokiems kaip darbas, vartojimas ir nekilnojamas turtas, mokesčių šaltiniams (Steinmo, 1996, p. 2–3).

Statistikos duomenys rodo, kad nuogaštavimas dėl galimo mokesčių pajamų mažėjimo bent jau iki pastarojo meto ir bent jau EBPO (OECD) šalyse nepasitvirtino. Mokesčių pajamų dalis BVP nuo 1970 iki 1998 metų padidėjo nuo 38 proc. iki 40 proc. (Genschel). Tačiau lieka atviras klausimas, ar tas biudžeto mokesčių pajamų padidėjimas negalėjo būti didesnis, jeigu nebūtų buvę mokesčių konkurencijos, t.y.

preferencinių mokesčių režimų ir mokesčių rojų spaudimo nacionalinėms mokesčių sistemoms. Kitaip sakant, reikėtų atsakyti, ar Vagnerio dėsnis nebūtų pasireiškęs stipriau, jeigu nebūtų buvusios mokesčių konkurencijos.

Kitas nuogaštavimas dėl galimo mokesčių naštos poslinkio nuo mobilių mažiau judriems mokesčių šaltiniams, daugumos tyrinėtojų nuomone, ir kaip rodo statistikos duomenys, pasivirtino. Pavyzdžiui, EBPO (OECD) 1998 metais paskelbtame raporte „Žalinga mokesčių konkurencija: išskylantis (*emerging*) globalus klausimas“ teigiama, kad mokesčių konkurencija skatina mokesčių struktūros pokyčius, pasireiškiančius mokesčių naštos perkėlimu nuo mobilių gamybos veiksnių mažiau mobiliems (Harmful..., 1998, p. 14).

Tiesa, ir šiuo atveju faktai nėra tokie akivaizdūs, nes, pavyzdžiui, bendrųjų mokesčių pajamų EPBO šalių įvairių mokesčių dalis per paskutinius dvidešimt metų pakito mažai. Kitaip sakant, gyventojų pajamų mokesčių, pardavimų mokesčių (VAT, akcizai), pelno mokesčių ir turto mokesčių santykis išliko beveik nepakitęs. Kiek labiau pasikeitė – padidėjo – socialinio draudimo mokesčių lyginamoji dalis. Taigi iš pirmo žvilgsnio mokesčių naštos poslinkis įvyko tik į šią – socialinio draudimo pusę. Bendrųjų šalių mokesčių pajamų pelno mokesčių dalis išliko stabilus 9–10 proc. lygio. Beveik nesikeičia ši mokesčių dalis ir palyginti su BVP (Houlder, p. 1).

Tačiau šis procentinis rodiklis slepia tai, kad nacionalinio produkto kompanijų pelno dalis per tą laikotarpį gerokai padidėjo. O tai reiškia, kad mokesčių dalis, tenkanti kiekvienam pelno vienetui, sumažėjo (Genschel, p. 5). Kitaip sakant, mokesčių naštos poslinkis nuo pelno į kitus apmokestinamus veiksnius realiai įvyko. Tai rodo ir kiti duomenys. V. Houlder teigimu, per paskutinius 20 metų pasireiškė kompanijų pelno mokesčių mažinimo tendencija. Vien per lai-

kotarpį nuo 2000 iki 2003 metų šių mokesčių tarifas aštuoniolikoje išvystytų šalių sumažėjo vidutiniškai 2,8 proc. (Houlder, 2005, p. 1). Per visą tą laiką mokesčių našta, tenkanti darbo veiksmui, didėjo (Genschel, p. 8).

Diskusija dėl pelno apmokestinimo mažinimo vyksta ir Lietuvoje. Lietuvos laisvos rinkos institutas vienu metu buvo išplėtojęs ypač aktyvią kampaniją, kurios tikslas buvo ženkliai sumažinti ir net panaikinti pelno mokestį (Vainienė, 1999), prieš tai savo ruožtu pasisakė Jungtinių Tautų plėtros programos (UNDP) atstovai Lietuvoje (Ten arguments..., 1999).

Galima sutikti su tuo, kad dideli pelno mokesčių tarifai nebūtinai reiškia dideles mokestines pajamas, gaunamas iš šio šaltinio. Pavyzdžiui, Vokietijoje pelno mokesčio tarifas yra didelis – 38,7 proc., tačiau bendrųjų mokesčių pajamų šio mokesčio dalis tesudaro 2,9 proc., o Liuksemburge ši dalis sudaro daugiau nei 20 proc., Airijoje apie 13 proc. ir t. t. Kaip minėta, EPBO (OECD) šalyse iš pelno gaunamų mokesčių pajamų vidurkis yra maždaug 9 proc. BVP.

Tokį pelno mokesčių tarifų ir mokesčių pajamų, gautų apmokestinus pelną, neatitiktį galima paaiškinti tuo, kad Vokietijoje yra daug mokesčių išimčių, nuolaidų ir kt., kurios mažina valstybės biudžeto pajamas, gaunamas iš šio šaltinio. Kitose šalyse, kuriose pelno mokesčio tarifai yra mažesni, tačiau kuriose nėra mokesčių išimčių bei nuolaidų arba jos yra retos, biudžeto pajamos iš apmokestinto pelno gali būti ir didesnės.

Tai, pagal kurį scenarijų veikia viena ar kita šalis, priklauso nuo toje šalyje dominuojančios ekonominės politikos paradigmos. Jeigu manoma, kad mokesčiai yra ne tik mokesčių surinkimo, bet ir fiskalinė poveikio ekonomikai priemonė, tokiu atveju taikomos įvairios mokestinės išimtys ir nuolaidos. Tačiau, jeigu tikima, kad rinka galiausiai savaime skatina optimalią

ekonominę pusiausvyrą ir mokesčių sistema turi veikti pagal „fiksuočių taisyklių“ (angl. *fixed rules*) principą, tada bus linkstama atsisakyti išimčių ir nuolaidų tam tikroms šakoms, įmonių grupėms ir t. t. Tokia mokesčių sistema yra paprastesnė ir todėl lengviau administruojama. Ji ir pigesnė. Tiesa, ginčo objektu lieka klausimas, ar valstybei verta atsisakyti galimybės mokesčiais nuolaidomis ir išimtimis skatinti vieną ar kitą verslo grupę (pvz., smulkų verslą), vieną ar kitą ūkinės veiklos sritį (pvz., kaimo turizmą, kultūrinio pobūdžio veiklą, tarkime, knygų leidybą).

Mokesčių konkurencija sukelia ir mokesčių progresinio principo taikymo sunkumų, skatina siekti pajamų persikirstymo ir kartu vertikalios mokesčių teisingumo įgyvendinimo (Harmful tax competition, p. 14). Nors dabar daugeliui ekonomistų, žiniasklaidos atstovų ir politikų šis viešųjų finansų aspektas neatrodo svarbus, ateityje tai gali sukelti didelę socialinę ir politinę įtampą.

Kiek perfrazavus garsaus Liudviko XIV išdininko Colberto žinomą posakį apie mokesčių surinkimo meną, prilygintą žąsų pešimui sukeliant mažiausią gagenimą, galima sakyti, kad daugumos mokesčių mokėtojų „gagenimo“ gali būti gerokai daugiau ir to „gagenimo“ padariniai atsisakant progresinių mokesčių principo gali pasirodyti daug didesni nei dabar atrodo.

Nepaisant to progresinių mokesčių atsisakymo tendencija pasaulyje yra gana ryški. Šiuo atveju turima omenyje ne tiek tai, kad mažinami ribiniai pajamų ir pelno mokesčių tarifai. Daug kas didžiausių tarifų, kurie prieš keletą dešimtmečių buvo net 70–80 proc. pajamų, mažinimą iki 40–50 proc. ar pan. mano esant suprantamu. Mes kalbame apie progresinių mokesčių principo atsisakymą apskritai. Ši tendencija ypač ryški Rytų ir Vidurio Europoje (The case for flat taxes, 2005).

Dvi mokesčių konkurencijos paradigmos

Globalioje diskusijoje mokesčių konkurencijos klausimu išsiskiria dvi skirtingas argumentacijas naudojančios stovyklos. Viena – tai ekonomiškai išvystytų šalių organizacija – EPBO (OECD), Jungtinės Tautos, Europos Sąjunga. Partiniu požiūriu ta stovykla artimesnė kairiosioms, socialdemokratinėms jėgoms. Gnoseologiniu požiūriu – tai daugiau ar mažiau holistiškai mąstančios jėgos. Kita stovykla vienija dalį verslo sluoksnių, jiems artimas nevyriausybinės organizacijos, „*think tank'us*“, žiniasklaidos subjektus.

Iš jų verta paminėti *Heritage Foundation*, *Cato Institute*, *The Potomac Foundation*, JAV Prekybos rūmus ir t.t. Šiai stovyklai simpatizuoja dešinėsios politinės jėgos. Pažintiniu požiūriu šios stovyklos atstovai priskirtini prie metodologinio individualizmo šalininkų. Ši stovykla yra susijungusi į globalią organizaciją, kuri vadinama Koalicija už mokesčių konkurenciją (*The Coalition for Tax Competition*).

Ši koalicija kritikuoja Jungtines Tautas, Europos Sąjungą, EPBO (OECD) už tai, kad jos priešinas mokesčių konkurencijai, užuot skatintų šalis į ją jungtis. Jie mano, kad minėtos tarptautinės organizacijos suokalbiauja, kuria globalų mokesčių kartelį, kurio tikslas – suderinti skirtingų šalių mokesčių sistemas, o tai, koalicijos manymu, kelia grėsmę laisvos visuomenės principams – privatumui, suverenumui, konkurencijai.

Mokesčių mažinimo ir kartu mokesčių konkurencijos proponentai nurodo keturias priežastis, dėl kurių reikėtų laikytis tokios politikos principų. Jie mano, kad: 1) tai skatina ekonominį augimą; 2) silpnina mokesčių vengimo motyvaciją; 3) mažina ekonomines deformacijas, susijusias su dideliais mokesčiais ir siaura apmokestinimo baze; 4) padeda prisivilioti užsienio investicijas (Houder, p. 1).

Kaip matyti iš pateiktos argumentacijos, šios pozicijos šalininkai pasisako prieš bet kokias tarptautines pastangas koordinuoti mokesčių politiką, jų negąsdina tai, kad tarptautinė mokesčių konkurencija gali skatinti mokesčių pajamų mažėjimą ir atitinkamai menkesnį viešojo sektoriaus finansavimą. Jie mano, kad tarptautinė mokesčių konkurencija turėtų priversti politikus ir valdininkus racionaliau tvarkyti biudžetines lėšas, siekti mažinti teikiamų viešųjų paslaugų kaštus, kaip tarptautinė verslo konkurencija verslo srityje mažina kaštus gaminant privačias gėrybes (Edwards, de Rugy, p. 5–6).

Apibendrinant galima teigti, kad tarptautinės mokesčių konkurencijos šalininkų poziciją rodo šie siekiai – sumažinti bendrąją mokesčių apimtį, pakeisti jų struktūrą mažinant mokesčių pajamų tiesioginių mokesčių dalį ir sumažinti ar panaikinti mokesčių progresyvumą vis plačiau taikant proporcingas mokesčių schemas. Jie mano, kad tarptautinė mokesčių konkurencija, o ne tarptautinis bendradarbiavimas mokesčių derinimo srityje yra globalaus ekonomikos augimo ir globalios gerovės kilimo prielaida.

Tačiau ne visi sutinka su šia argumentacija. Jie teigia, kad praktiškai ekonomikos augimo tikslų galima pasiekti ir didelių mokesčių sąlygomis, turėdami omenyje tokias didelių mokesčių šalis – Švediją, Daniją, Suomiją ir kt. Pavyzdžiui, Švedijoje per paskutinius dešimt metų ekonomikos augimo tempai buvo didesni nei daugelyje kitų mažesnius mokesčius taikančių ES šalių. Šiaurės šalys gana sėkmingai sprendžia ir kitas – mokesčių surinkimo, užsienio investicijų problemas. Šiaurės šalys užima pirmaujančias tarptautinio konkurencingumo reitingų pozicijas. Dauguma šių šalių gyventojų nemano, kad jų ekonominės sistemos yra didelių mokesčių deformuotos ir nesirengia esmingai jų keisti.

Taigi stovyklos, pasisakančios prieš mokesčių konkurenciją, retorika yra visiškai kitokia

nei mokesčių konkurencijos šalininkų. Jos atstovai pasisako prieš preferencinius mokesčių režimus ir ypač prieš vadinamuosius mokesčių rojus (angl. *tax havens*). Jie mano, kad mokesčių konkurencija yra žalinga, nes ji iškraipo prekybinius, investicinius ir finansinius sprendimus, kelia grėsmę nacionalinėms mokesčių bazėms (angl. *tax bases*), griaua mokesčių sistemų teisingumą, neutralumą ir galiausiai mažina globalią gerovę. Todėl būtina diegti ir stiprinti daugiašalį požiūrį į mokesčių problemas, gerinti tarptautinį bendradarbiavimą šioje srityje (Harmful tax competition).

Įtakinga nevyriausybinė organizacija Oxfam siūlo radikalų sprendimą. Pirma, siūloma nustatyti globalius mokesčių bazės standartus ir, antra, įkurti globalią mokesčių valdžią, kurios svarbiausias tikslas būtų užtikrinti, kad nacionalinės mokesčių sistemos neturėtų negatyvių globalių padarinių (Oxfam, 2000).

Ir šioje stovykloje nestinga aštrių, drastiškų vertinimų. Pavyzdžiui, O. Lafontaine'as ir D. Strauss-Kahnas mokesčių konkurenciją vadiną mokesčių brakonieravimu (Lafontaine..., 1999, p. 18), Scharpfas – lenktynėmis iki dugno (angl. *race to the bottom*) (Scharf, 1997), o Steinmo – „perskirstymo pabaiga“ (angl. *the end of redistribution*) (Steinmo, 1994). Visi šie spalvingi vertinimai kyla iš susirūpinimo viešojo sektoriu, gėrovės valstybės modelio likimu.

Apibendrinant galima sakyti, kad šios skirtingos pozicijos pagrįstos skirtinga aksiomatika, nevienoda prielaidų sistema. Individualistinei paradigmai priklausantys mokesčių konkurencijos šalininkai sąmoningai ar nesąmoningai ekonomiką tapatina su rinka ir jų idealas – gryna, tobula rinka. Jiems viešasis sektorius yra našta ūkiui, o mokesčiai, jų nuomone, iškraipo rinkos režimą.

O tie, kurie mano, kad tarptautinė mokesčių konkurencija yra žalingas dalykas ir kad reikia bendrų, koordinuotų tarptautinių pastangų apri-

bojant preferencinius mokesčių režimus ir ypač mokesčių rojus, sąmoningai ar nesąmoningai vadovaujasi kitokiu – holistiniu ekonomikos suvokimu, pagal kurį ekonomika yra daugiau negu rinka, kad adekvatus laikmečiui viešasis sektorius nėra našta ūkiui, o prisideda prie ekonominės plėtros, ūkio konkurencingumo didėjimo.

Tai, kad skirtingą požiūrį į mokesčius ir tarptautinę mokesčių konkurenciją lemia paradigminiai, filosofiniai veiksniai, pripažįsta ir dalis šios diskusijos dalyvių. Pavyzdžiui, Ch. Edwardas ir V. de Rugy, cituodami žinomą britų verslininką, teigia, kad egzistuoja fundamentalūs filosofiniai skirtumai tarp to, kas vadinama anglosaksiškuoju ekonominiu modeliu, ir to, kas atstovauja kontinentiniam dirižistiniam modeliui (angl. *the dirigiste continental model*). Pirmieji mažų mokesčių režimus mano esant gera konkurencine verslo aplinka, antrieji – nesąžininga mokesčių konkurencija (Edwardas, de Rugy, p. 31). Vartojant kitą sąvokų sistemą, galima sakyti, kad anglosaksiškasis modelis yra labiau individualistinis, o kontinentiniam arba dirižistiniam, modeliui būdingesni holistiniai bruožai.

Išvados

Ekonominių procesų internacionalizacija ženkliai keičia situaciją šalių viešųjų finansų srityje.

Dar prieš pusę amžiaus valstybės finansai buvo grynai vidaus, suverenų reikalas, o dabar šalys patiria nemenką išorės veiksnių, kitų šalių vykdomos finansų politikos poveikį. Jei šalis mažindama mokesčius ar net kai kuriuos iš jų naikindama siekia pritraukti kitose šalyse esantį kapitalą ar santaupas, ji, kai kurių ekonomistų požiūriu, gali suduoti smūgį kitų šalių mokesčių bazei, bent dalį jos perimdama. Tai vadinama tarptautine mokesčių konkurencija.

Vieni ekonomistai tai mano esant pozityviu reiškiniu, kiti tokią politiką vadina mokestiniu brakonieravimu, „lenktynėmis iki dugno“. Tuos požiūrių skirtumus lemia skirtinga aksiomatiška, kuria sąmoningai ar nesąmoningai naudojasi tarptautinės mokesčių konkurencijos šalininkai ir priešininkai. Jeigu ekonomistas yra metodologinio individualizmo atstovas, jis paprastai teigiamai žiūri į mokesčių konkurenciją. O holistas yra labiau linkęs į šalių mokesčių derinimą. Jis paprastai labiau pabrėžia šalių bendradarbiavimą mokesčių srityje nei mokesčių konkurencijos naudą. Autoriaus nuomone, remiantis holistine paradigma galimas sistemingesnis viešųjų finansų supratimas. Veiksmingesnė yra ir viešųjų finansų politika besiremianti šiuo požiūriu. Ji yra veiksmingesnė ne tik šalies viduje, bet ir sprendžiant tarptautinės mokesčių konkurencijos klausimus.

LITERATŪRA

- Benatar, S., Daar, A., Singer, A. (2003). Global health ethics: the rational for mutual caring. *International affairs*, 79, 1.
- Coalition for Tax Competition // <http://www.freedomandprosperity.org/ctc/ctc.shtml>
- Edwards, Ch., (de) Ruy, V. *International Tax Competition. A 21st-Century Restraint on Government* // <http://www.cato.org/pubs/pas/pa-431es.html>
- Genschel, Ph. (2001) Globalization, Tax Competition and the Fiscal Viability of the Welfare State. *Max Planck Institute for the Study of Societies. Working Paper* 01/1, May 2001. <http://www.mpi-fg-koeln.mpg.de/pu/workpap/wp01-1-1.html>
- Gyls, P. (2003). The Political Economy of Lithuania's Public Finance. *Ekonomika*, VU mokslo darbai, Nr. 64, p. 27–36.
- Gyls, P. (2004). Two Paradigms of Economic Development in CEE Countries. *Ekonomika*, VU mokslo darbai, Nr. 68, p. 24–38.
- Houlder, V. (2005). Europe Squeezes US Tax Rates. *Financial Times* 2005.02.14.
- Harmful Tax Competition – an Emerging Global Issue*. (1998) Paris, OECD.
- Krugman, P. (2005). *Deficits and deceit. International Herald Tribune*. 2005.03.05.
- Lafontaine, O., Straus-Kahn, D. (1999). Europa – social und stark. *Die Zeit*, 54.
- Mažiau mokesčių – daugiau pajamų. *LLS svetainės medis*. http://www.lls.lt/rinkimai_2000_seimo_teze1.html
- Mitchell, D. J. *An OECD Proposal to Eliminate Tax Competition would Mean Higher Taxes and Less Privacy* // <http://www.heritage.org/Research/Taxes/BG1395.cfm>
- Oxfam „Tax Havens: Realizing the Hidden Billions for Poverty Eradication“. *Oxfam GB Policy Paper, June 2000* // <http://www.oxfam.org.uk/policy/papers/taxhvn/tax.htm>
- Scharpt, Fr. (1997). Introduction: the problem-solving capacity of multilevel governance. *Journal of European Public Policy*, No 4, p. 87–95.
- Šimašius, R. (1998). Nauja biudžeto kokybė – mokesčių naštos mažinimo prielaida. *Laisvoji rinka*, 1998, Nr. 1, p. 11–12.
- Steinmo, S. (1994). The End of Redistribution? International Pressures and Domestic Tax Policy Choices. *Challenge*, No 37.
- Steponavičienė, G. (2003). Arba nemokamas arba gydymas. *Laisvoji rinka*, Nr. 1, p. 4–5.
- Ten Arguments against Abolishing the Lithuanian Profit Tax. (1999). *UN Bulletins*. 1999. September-December, No 21-22.
- The case for flat taxes (2005). *The Economist*, 14 April 2005.
- Vainienė, R. (1999). Daug atsakymų į vieną klausimą, arba Kodėl reikia naikinti pelno mokesť. *Laisvoji rinka*, Nr. 5, p. 7–8.
- Vainienė, R. *The More the Better: but not Taxes!* / <http://www.freema.org/Articles/Taxes.phtml>
- Vainienė, R. (2002). Visa tiesa apie progresyviuosius mokesčius. *Laisvoji rinka*, Nr. 1, p. 3–4.

MOKESČIŲ NAŠTA IR TARPTAUTINĖ MOKESČIŲ KONKURENCIJA

Povilas Gyls

Santrauka

Straipsnyje nagrinėjami susiję mokesčių naštos ir tarptautinės mokesčių konkurencijos klausimai. Autorius savo argumentaciją nagrinėdamas šiuos klausimus grindžia metodologinio holizmo prielaidomis ir konkrečiai postulatu, kad viešasis sektorius yra ekonomikos dalis ir kad mokesčiai nėra našta, užkrauta ant privataus sektoriaus pečių, bet investicijų į viešųjų gėrybių gamybą šaltinis. Maža to, autorius pažymi, kad daugiau nei šimtmetį matoma nacionalinio produkto didėjimo mokesčių pajamų dalies tendencija, kuri vadinama A. Vagnerio dėsniumi.

Pastaraisiais dešimtmečiais kitas tarptautinės fiskalinės politikos veiksnys tampa vis svarbesnis. Tai – mokesčių konkurencija tarp nacionalinių valstybių. Šis veiksnys kelia grėsmę suverenių šalių mokesčių bazei,

skatina, kai kurių autorių nuomone, mokesčių rojų atsiradimą, mokesčių brakonieravimą, „lenktynes iki dugno“, socialinį dempingą ir kitus neigiamus reiškinius, kurie iškreipia natūralų ekonominės plėtros kursą. Ši tendencija yra remiama galios centrų, kurie igyvendina individualistinę ekonominę strategiją ir savo ekonomikos sampratą grindžia metodologinio individualizmo prielaidomis.

Tačiau kai kurie kiti galios centrai, institucijos priešinosi šiai tendencijai, nes mano, kad ji gali pakenkti globaliai gerovei. Jungtinės Tautos, Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (EBPO) ir iš dalies Europos Sąjunga mano, kad tarptautinis mokesčių derinimas galėtų turėti palankią įtaką žmonijos ekonominiam augimui ir gerovei.

TAX “BURDEN” AND INTERNATIONAL TAX COMPETITION

Povilas Gylys

Summary

The article deals with the interconnected issues of tax “burden” and international tax competition. Author bases his argumentation vis'a vis these issues on holistic assumptions, namely on the postulates that the public sector is part of the economy and that taxes are not simply a burden laid down on the private sector, but the source of investment in the production (procurement) of public goods. Furthermore, author stresses that for more than a century one can follow the tendency of the increasing share of tax revenues in the national product, the so-called as Wagner's law.

In recent decades, another – international-factor of fiscal policy is playing an increasingly important role. This is tax competition among national states. This factor

poses threat to tax bases of sovereign countries and leads, as some assume, to the appearance of tax havens, tax poaching, race-to-the bottom, social dumping and other negative phenomena which distort the natural course of economic development. This trend is supported by power centers which pursue the individualistic economic strategy and base their perception of economy on the premises of methodological individualism.

Some other power centers, institutions, on the other hand, resist this tendency as harmful to the global welfare. The United Nations, OECD and partly EU assert that international harmonization in the field of taxation could be conducive to economic growth and prosperity of mankind.

Įteikta 2006 m. liepos mėn.

Priimta spausdinti 2006 m. rugsėjo mėn.